

งานวิจัยสัตว์ป่า แนวทางอนุรักษ์ยั่งยืน

กัยถูกถามจากมนุษย์นับวันจะส่งผลกระทบต่อจำนวนสัตว์ป่าเป็นอย่างมาก มีนักวิทยาศาสตร์คาดการณ์ไว้ว่าหากเหตุการณ์ยังคงดำเนินต่อไป สัตว์ป่าและพืชป่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึง 13-42 เปอร์เซ็นต์ จะสูญพันธุ์ในศตวรรษนี้ และอัตราการสูญเสียน้อยครั้งหนึ่งจากจำนวนดังกล่าว ก็เท่ากับสัตว์เหล่านั้นจะสูญพันธุ์ไปจากโลกอย่างถาวร

ด้วยปัญหาดังกล่าว กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงจัดงานนำเสนอผลงานวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ประจำปี 2556 เพื่อเป็นเวทีให้นักวิจัยจากกรมอุทยานฯ และหน่วยงานต่างๆ ที่ทำวิจัยในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยให้นักจัดการพื้นที่อนุรักษ์

ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์

นายศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ นักวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานฯ นำเสนอผลการศึกษารักษาพันธุ์และการจัดการเสือโคร่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ด้านตะวันออก ถิ่นที่อยู่อาศัยและฐานที่มั่นที่สำคัญของสัตว์ป่าผู้ล่าและสัตว์กีบขนาดใหญ่ เช่น เสือโคร่ง เสือดาว ช้าง กระทิง สมันเสร็จ และกวางป่า

แต่ปัจจุบันยังมีข้อมูลด้านสัตว์ป่าอย่างจำกัด และไม่ถูกนำมาใช้ในการวางแผนการอนุรักษ์และจัดการสัตว์ป่าในพื้นที่สำคัญแห่งนั้นเท่าที่ควร การศึกษาครั้งนี้จึงมีเพื่อกำหนดทิศทางในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม

ศุภกิจจะระบุว่า การวิจัยชี้ให้เห็นว่าเสือโคร่งในพื้นที่ที่มีความหนาแน่น

อยู่ราว 1.65 ตัวต่อ 100 ตร.กม. โดยคาดว่าเมื่อเสือโคร่งที่อาศัยประจำถิ่นอยู่ 20 ตัว เป็นอย่างน้อย การเลือกใช้ถิ่นที่อยู่อาศัยของเสือโคร่งมีความสัมพันธ์อย่างมากกับความชุกชุม และรูปแบบการกระจายของสัตว์กีบขนาดใหญ่ ได้แก่ กระทิง และกวางป่า ซึ่งพบว่าเสือโคร่งกระจายอยู่มากในพื้นที่ที่ถูกรบกวนน้อย และในพื้นที่ลาดตระเวนของเจ้าหน้าที่อย่างเข้มข้น

โดยผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการกระจายและความชุกชุม

เสือโคร่ง

ของสัตว์กีบที่เป็นเหยื่อ ตลอดจนกิจกรรมรบกวนต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์ เป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญต่อความหนาแน่น และการเลือกใช้พื้นที่ของเสือโคร่ง

“การดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์สัตว์ผู้ล่า สัตว์กีบขนาดใหญ่ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ขึ้นอยู่กับการคุ้มครองป้องกัน ทั้งในระดับพื้นที่และผืนป่าเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในพื้นที่ เพื่อรักษาและฟื้นฟูประชากรเสือโคร่งและเหยื่อ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของเจ้าหน้าที่ ในการป้องกันตลอดจนการเสริมสร้างการประสานงาน

คูจิต จอประเสริฐ

ระหว่างพื้นที่คุ้มครอง การให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการบนพื้นฐานทางวิชาการ ตลอดจนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ให้กับชุมชนท้องถิ่น จะเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการพื้นที่การวิจัย การฟื้นฟูและการสำรวจติดตามประชากรเสือโคร่งและเหยื่อ” ศุภกิจเสนอทางออก

ขณะที่ ดร.คูจิต จอประเสริฐ นักวิจัยห้องปฏิบัติการนิเวศวิทยาการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี นำเสนอผลการศึกษาประชากร และการแพร่กระจายของหมีควายและหมีหมา โดยศึกษาในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

โดยระบุว่าที่ศึกษาหมีเนื่องจากสถานภาพของหมีเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เนื่องจากพื้นที่ที่ลดลง ทำให้สัตว์หลายชนิดอยู่ในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก และมีแรงกดดันในการเลือกใช้พื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการล่าหมี

เพื่อล่าเนื้อ นำหมีไปทำฟาร์ม และล่าหมีเพื่อนำดีหมีไปขายเพิ่มมากขึ้น ดร.คูจิตขยายความต่อว่า จากผลศึกษาพบว่าผลไม้ป่ามีอิทธิพลสูงต่อการเลือกใช้พื้นที่ของหมีควาย โอกาสที่จะเจอหมีควายมีสูงขึ้นเมื่อความชุกชุมของผลไม้เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น ป่าที่มีสภาพสมบูรณ์เท่านั้นถึงจะสามารถรองรับประชากรหมีในระยะยาวได้

ส่วนปัญหาค้นพบกรงพื้นที่ ที่พบในหลายพื้นที่ถึง 93 เปอร์เซนต์

รอยเท้าเสือโคร่ง

นั้น จำเป็นต้องหามาตรการป้องกันเพื่อลดการรบกวนหมีในพื้นที่

นอกจากนี้ ความผันผวนของฤดูกาลออกของผลไม้ป่า มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเลือกใช้พื้นที่ของหมี ดังนั้นต้องศึกษาระยะยาวเพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สำหรับเทคนิคการสำรวจด้วยร่องรอยของหมีนั้น มีความเหมาะสมที่จะใช้เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง การแพร่กระจายของหมี ซึ่งมีข้อดีคือประหยัดงบประมาณ และสำรวจได้ง่ายไม่ยุ่งยาก

หมีควาย

“อีกทั้งลดหลายที่หน้าอกของหมีทั้ง 2 ชนิด สามารถช่วยในการติดตามตรวจสอบประชากรหมีในพื้นที่ได้ โดยประชากรหมีควายนี้นั้นมีมากกว่าหมีหมา 4 เท่า คาดว่าอาจเกิดจากการแย่งแย่งอาหารระหว่างหมีทั้ง 2 ชนิด สำหรับการสำรวจจำเป็นต้องเพิ่มจำนวนครั้งในการติดตั้งกล้อง เพื่อให้ได้ความแม่นยำของการคำนวณความหนาแน่น หรือเพิ่มโอกาสในการถ่ายภาพหมีให้สูงขึ้น” ดร.คูจิตสรุป

ด้าน ดร.ชมชื่น สิริพันธ์แก้ว อาจารย์หลักสูตรชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ที่ร่วมกับ ดร.ชลิตา คงฤทธิ อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาพันธุ์กรรมช้างป่า ที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จ.กาญจนบุรี เพื่อประเมินจำนวนตัวช้างป่าโดยอาศัยดีเอ็นเอจากมูลช้าง

โดยระบุว่าการศึกษาดังกล่าวเป็นวิธีการที่ไม่เป็นการคุกคามช้างป่า ทั้งยังปลอดภัยกับคนและช้าง และสามารถได้ข้อมูลพันธุกรรมที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาคัดส่วนเพศ ความหลากหลายทางพันธุกรรม ตลอดจนโครงสร้างทางพันธุศาสตร์ในระดับประชากรของช้างป่า

หมึหมา

ติดกล้องถ่ายภาพสัตว์

มีประโยชน์ต่อการประเมินสถานการณ์ของช้างป่าว่า มีจำนวนตัวเท่าไร และกำลังเสี่ยงต่อสภาวะการสูญเสียความหลากหลายทางพันธุกรรมหรือไม่

เนื่องจากปัจจุบันประชากรช้างป่าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปหากิน หรือรวมกลุ่มกับช้างป่าในพื้นที่อื่นๆของกลุ่มผืนป่าตะวันตกได้

ดร.ชมชนัน ธีระบุการศึกษาวา คีเอ็นเอจากมูลช้างป่าที่มีความสดใหม่ เป็นแหล่งดีเอ็นเอที่มีคุณภาพในการทำหัตถ์เอ็นเอประจำตัวช้าง และทำให้สามารถนับจำนวนตัวช้างป่าได้ โดยช้างป่าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระมีจำนวนไม่น้อยกว่า 180 ตัว มีสัดส่วนเพศที่ 1 ต่อ 1 มีสัดส่วนช้างป่าก่อนวัยเจริญพันธุ์และวัยเจริญพันธุ์ที่ประมาณ 70 ต่อ 30 และพบแนวโน้มการลดลงของความหลากหลายทางพันธุกรรมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

“ปัญหาช้างบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจากช้างเพศผู้ ที่หาอาหารที่มีพลังงานสูงในการเจริญเติบโตและการแข่งขันในการสืบพันธุ์ และประชากรช้างป่าที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย” ดร.ชมชนัน ธีระบุการ

พร้อมทั้งเสนอทางออกด้วยว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า และการสร้างทางเชื่อมป่าเพื่อให้ช้างป่าสลักพระสามารถเคลื่อนย้ายไปหากิน และสืบพันธุ์ในพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงได้ จะช่วยแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้น และระยะยาวให้กับช้างป่าที่นี่ได้

โดยงานวิจัยทั้งหมดที่น่าสนใจครั้งนี้ กรมอุทยานฯ จะนำไปกำหนดแนวทางร่วมกันระหว่างนักวิจัยและนักจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการ ในการนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้จริง

นพพล สันติฤดี

ชมชนัน ธีระบุการ

สำรวจร่องรอยสัตว์ป่า